

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ДО
ДОЦ. Д-Р АНТОН ТОНЕВ, ДМ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
КОМИСИЯТА ПО
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

ДО
Г-Н ГЕОРГИ ГЪОКОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЯ ПО
ТРУДА, СОЦИАЛНАТА И
ДЕМОГРАФСКАТА ПОЛИТИКА

ДО
Г-Н ЛАЗАР ЛАЗАРОВ
СЛУЖЕБЕН ЗАМЕСТНИК
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ ПО
СОЦИАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ И
МИНИСТЪР НА ТРУДА И
СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
ул. „Триадица“ № 2
1051, гр. София

ДО
Д-Р АСЕН МЕДЖИДИЕВ
СЛУЖЕБЕН МИНИСТЪР
НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
пл. „Света Неделя“ № 5
гр. София 1000

Относно: Нерешените проблеми във връзка с медицинската експертиза

**УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ТОНЕВ,
УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ГЪОКОВ,
УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ЛАЗАРОВ,
УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН МЕДЖИДИЕВ,**

Бих искала отново да ангажирам вниманието Ви относно многобройните жалби на граждани с увреждания, свързани с нерешените проблеми в медицинската експертиза на трайно намалената им работоспособност и вида и степента на увреждане.

Становището на омбудсмана, отстоявано нееднократно е, че липсата на адекватни и навременни действия за реформа довежда до нарушаване на правата на хиляди хора с увреждания и техните семейства.

С оглед актуалния дебат по темата и необходимостта от спешни, но и подходящи мерки за преодоляване на съществуващите дефицити на системата, бих искала да акцентирам върху установените проблеми от институцията при работата по оплакванията на хората:

- **Забавянията при насрочване на дати**

Констатациите са, че с малки изключения, регламентирани срокове за насрочване на дати от ТЕЛК и НЕЛК не се спазват. В значителен брой случаи забавянията са драстични, достигащи и до една година от подаване на документите. Нормативно определеният 3-месечен срок за произнасяне от ТЕЛК и НЕЛК от датата на постъпване на медицинските документи, при липсата на адекватна финансова подкрепа през този период, също е твърде дълъг и е предпоставка за нарушаване на правата гражданите, които за времето до постановяване на експертното решение са лишени от възможността да ползват свои права на хора с увреждания.

Независимо от обективните причини за забавянията, предизвикани от епидемията от COVID-19 и въведените противоепидемични мерки, съществуват и други причини за разглеждане на документите на гражданите с увреждания в твърде дълги срокове:

От органите на медицинската експертиза не търсят варианти да информират гражданите, които следва да се явяват на преосвидетелстване, преди изтичането на текущото им експертно решение в подходящ срок, като не се допусне прекъсване. Видно от постъпилите жалби и сигнали, гражданите са уведомявани едва след изтичане на срока на трайно намалената им работоспособност/вида и степента на увреждане и много от тях тепърва подават документи за преосвидетелстване. Така, те следва да изчакат насрочване на дата минимум 3 месеца, а в повечето случаи – и по-дълго.

Особено сериозен към момента е проблемът за граждани, чиито експертни решения са изтекли след 30.06.2022 г. и съответно не са служебно удължени по § 20а, ал. 1 от Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г. и за преодоляване на последиците, като за периода до постановяване на ново експертно решение и влизането му на практика остават без средства и социална подкрепа.

В своя препоръка преди месец омбудсманът обърна внимание, че въпреки приетите изменения в законовата и подзаконовата нормативна уредба, имащи отношение към медицинската експертиза, не е преодолян и другият проблем, свързан с кадровия недостиг в ТЕЛК, като същевременно, въпреки голямата натовареност, не се разкриват нови комисии. Недостигът на специалисти по педиатрия, които да участват при експертизата, е сред основните причини за забавяне освидетелстването и преосвидетелстването от ТЕЛК при деца до 16 години.

Неспазването на сроковете за насрочване на дати довежда до сериозно нарушаване на действащата нормативна уредба, в т.ч. на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Произнасянето на ТЕЛК и НЕЛК дълго време след подаването на документите е много сериозна предпоставка за необективни решения поради динамиката на здравословното състояние на съответния гражданин.

В предложенията за изменения в Наредбата за медицинската експертиза, публикувани от Министерството на здравеопазването за обществено обсъждане на 11.11.2022 г., тези проблеми не са адресирани.

От тази гледна точка, смятам, че е добре да бъдат обсъдени възможностите писмата за необходимостта от явяване за преосвидетелстване да бъдат изпращани значително по-рано, като сроковете в отделните Регионални здравни инспекции бъдат съобразявани с констатираните забавяния в областта.

- **Загубата на права**

Забавянето при освидетелстването/преосвидетелстването на гражданите с увреждания има неблагоприятно отражение върху възможностите им да упражняват правата си в периода, през който нямат валидни експертни решения.

Сериозно оцетени са хората с увреждания, които за първи път следва да се явят на освидетелстване от ТЕЛК. Влошеното им, често внезапно, здравословно състояние и произтичащата от това невъзможност да работят, изисква адекватен достъп до подкрепата, предоставяна на хората с увреждания за компенсиране на дефицитите, породени от заболяванията. Поради липсата на експертни решения те са лишени от помощ, в т.ч. пенсии, месечна финансова подкрепа, карти за паркиране, пътуване и други, и са принудени сами да се справят с предизвикателствата. Следва да се подчертае, че невинаги засегнатите имат семейства, близки и роднини, които да им окажат съдействие, в резултат на което забавянето може да доведе до реален риск за влошаване на тяхното здраве.

Не по-малко оцетени са и хората с увреждания, които следва да се явят на преосвидетелстване и на които ТЕЛК им насрочват дати със сериозно забавяне:

От една страна, след изтичане на срока на текущото експертно решение се спират отпускните пенсии за инвалидност, добавки към пенсията, в т.ч. за чужда помощ по Кодекса за социално осигуряване, както и месечната финансова подкрепа по чл. 70 от Закона за хората с увреждания. Ограничава се достъпът до целева финансова подкрепа по чл. 72 от Закона за хората с увреждания при потребност от покупка на лично моторно превозно средство; приспособяване на жилище; балнеолечение и/или рехабилитационни услуги или наем на общинско жилище. За периода до произнасянето на ТЕЛК и издаването на новото експертно решение гражданите са възпрепятствани да упражняват и други права като например:

- ползване на лична помощ по Закона за личната помощ;
- данъчни облекчения и преференциални карти за пътуване с обществен транспорт и паркиране в съответните общини;
- ползване на облекчения за издаване на документи за самоличност;
- освобождаване от заплащане на винетен стикер и други.

Хората с увреждания на практика остават без каквито и да било средства и без възможност да задоволяват потребностите си.

От друга страна, хората с увреждания могат да ползват само част от правата си по време на обжалване на експертното решение пред НЕЛК, но само ако в оспорвания акт на ТЕЛК са им определени 50 и над 50 на сто вид и степен на увреждане/степен на трайно намалена работоспособност от ТЕЛК. Следва да се отбележи, че в такива случаи се отпуска пенсия, но в намален размер и е възможно да се ползват права като месечна финансова подкрепа, на основание чл. 112, ал. 9, изр. 1

от Закона за здравето и в резултат на отправените от омбудсмана препоръки за правилно тълкуване и прилагане на разпоредбата. За останалите права, които човекът с увреждания е ползвал на основание по-висок процент в предходно експертно решение, той е принуден да чака произнасянето на НЕЛК и впоследствие на съда.

Друг проблем, който е поставен от омбудсмана, е в случаите, при които се отмени експертното решение от НЕЛК и се върне на ТЕЛК за ново произнасяне. За периода до новото произнасяне от ТЕЛК, гражданите остават дори и без отпусканата им до момента подкрепа под формата на пенсия за инвалидност и месечна финансова подкрепа по Закона за хората с увреждания.

Липсата на ясен и изричен ангажимент на НЕЛК да се произнася с решение по същество при повторно констатирано процесуално нарушение от страна на ТЕЛК комисиите, довежда до чести случаи на непрекъснати връщания на преписките. По този начин се отнема възможността на засегнатите граждани не само да се ползват от социалните си права за дълго време, но и да отнесат спора за разглеждане от външен за системата и независим орган какъвто е съдът. Необходимо е да бъдат извършени изменения, чрез които да се преустанови практиката за повторно връщане на преписките от НЕЛК на ТЕЛК, като случаите се решават по същество в максимално кратки срокове.

Несъмнено е, че след произнасянето на органите на медицинската експертиза и влизане в сила на експертните решения дължимата месечна финансова подкрепа по Закона за хората с увреждания се изплаща със задна дата. Изплащат се и полагащите се пенсии за инвалидност. Редица друга права, които не са ползвани в периода на разглеждане на случая от ТЕЛК/НЕЛК, обаче остават без възможност да бъдат компенсирани като например – невъзможността за ползване на лична помощ или асистентска подкрепа по Закона за социалните услуги, или платените средства за винетен стикер и карта за пътуване с обществения транспорт.

За конкретните работодатели забавянето също е затруднение, с оглед спазване на изискванията за квотите по Кодекса на труда и Закона за държавния служител.

В предложенията за изменения в Наредбата за медицинската експертиза, публикувани от Министерството на здравеопазването за обществено обсъждане на 11.11.2022 г., тези проблеми също не са адресирани.

Във връзка с изложеното, смятам, че ще е подходящо да бъде обсъдена възможността при забавяне при насрочването на дати от ТЕЛК да бъде признавана валидността на последните експертни решения на ТЕЛК на гражданите – за периода до произнасянето на медицинската комисия, като всички получени от човека с увреждания помощи и плащания не му се търсят при евентуална промяна на процента вид и степен на увреждане/степен на трайно намалена работоспособност, защото той на практика е бил добросъвестен.

Изразявам становището и че са необходими и изменения, чрез които да се позволи на хората с увреждания да ползват и останалите си права без прекъсване и да могат да бъдат компенсирани при неоснователно забавяне от компетентните органи.

- **Медицинска експертиза**

Сериозен е проблемът с определяния по-нисък процент вид и степен на увреждане/степен на трайно намалена работоспособност на хората с увреждания, за което институцията на омбудсмана многократно е отправяла препоръки.

Анализът на жалбите за последните четири години показва, че причина за определянето на по-нисък процент в преобладаващата част от случаите са приетите с Постановление № 152 от 26 юли 2018 г. на Министерски съвет промени в Наредбата за медицинската експертиза (НМЕ), когато бяха променени отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност и на вида и степента на увреждане в проценти (Приложение № 1 към чл. 63, ал. 1) за много от уврежданията, както и методиката за прилагането им (Приложение № 2 към чл. 63, ал. 3 от НМЕ). Бяха регламентирани фиксирани проценти за всяко увреждане, като същевременно при няколко увреждания, оценката се определя, като се взема най-високият процент по съответната отправна точка на най-тежкото увреждане, а останалите проценти за съпътстващите увреждания не се вземат предвид.

Това доведе до лавина от жалби от граждани, основно по повод намаляване на процента на трайно намалената им работоспособност/вид и степен на увреждане при преосвидетелстване или от определен нисък процент при първично освидетелстване, поради неотчитане на процент за съпътстващите увреждания.

След оценката на въздействието на промените и внесени в тази връзка от омбудсмана становища и препоръки, беше прието Постановление № 139 от 6 юни 2019 г. за изменение и допълнение на Наредбата за медицинската експертиза, обн. в ДВ бр. 46 от 11 юни 2019 г., според което се взимат предвид и съпътстващите увреждания, но само при лица, които имат две и повече увреждания, за всяко от които в отправните точки за оценка са посочени 50% и над 50%.

Също така и след препоръка на омбудсмана, на 12.07.2021 г. Министерски съвет прие постановление за изменение и допълнение на Наредбата за медицинската експертиза, с което бяха увеличени процентите за някои заболявания/увреждания и посочен пожизнен срок. За съжаление, въпреки внесеното становище, методиката за прилагане на отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност (вида и степента на увреждане) в проценти не беше променена до момента.

Положително е, че в предложенията за изменения в Наредбата за медицинската експертиза, публикувани от Министерството на здравеопазването за обществено обсъждане на 11.11.2022 г., най-после е включен текст за съобразяване на всички заболявания при определянето на окончателен процент вид и степен на увреждане/степен на трайно намалена работоспособност – препоръка, за което се съдържа както в Годишните доклади за дейността на омбудсмана, внесени за обсъждане в Народното събрание, така и в изразяваните становища към органите на изпълнителната власт.

В тази връзка, с разбирането, че правата на хората с увреждания при медицинската им експертиза следва да бъдат гарантирани и на основание предоставените ми от Закона за омбудсмана правомощия, се обръщам към Вас с настойчива препоръка за провеждане на активни обсъждания с участието на хората с

увреждания и техните организации на възможностите за разрешаване на описаните проблеми чрез подходящи нормативни изменения.

Изразявам увереност, че ще бъдат обсъдени и предприети спешни мерки за ускоряване на експертизата и провеждането ѝ в разумно кратки срокове на територията на цялата страна, като не се допуска прекъсване, с което да се гарантират изцяло произтичащите от нея права на хората с увреждания, в т.ч. правата и най-добрите интереси на децата.

Необходимо е също регламентирането на възможност, след изтичане на предходното експертно решение и при подадени документи за преосвидетелстване, гражданите да могат да ползват своевременно своите права като хора с увреждания и да им бъде оказана социална подкрепа до постановяване на ново експертно решение и влизането му в сила.

На основание чл. 28 от Закона за омбудсмана, очаквам да информирате мен и гражданката за становището Ви по въпросите и относно предприетите действия.

С уважение,

**ПРОФ. Д-Р ДИАНА КОВАЧЕВА
ОМБУДСМАН НА
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**